

УМОВИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕСТРУКТИВНИХ ВПЛИВІВ МЕДІА НА ЛЮДИНУ

Анотація. Мицишин І.Я., Троханяк Н.А. Умови та механізми реалізації деструктивних впливів медіа на людину. У статті визначено й проаналізовано передумови та механізми реалізації деструктивних впливів медіа на людину. Описано основні види й техніки, які використовуються в медіазасобах з метою маніпулювання користувачами.

Ключові слова: засоби масової інформації, медіавпливи, техніки та механізми деструктивних медіавпливів, маніпулювання медіакористувачами.

Аннотация. Мицишин И.Я., Троханяк Н.А. Условия и механизмы реализации деструктивных воздействий медиа на человека. В статье определены и проанализированы предпосылки и механизмы реализации деструктивных воздействий медиа на человека. Описаны основные виды и техники, которые используются в медиасредствах с целью манипулирования пользователями.

Ключевые слова: средства массовой информации, медиавлияния, техники и механизмы деструктивных медиавлияний, манипулирование медиапользователями.

Summary. Mischischin I.Y., Trokhanyak N.A. Conditions and mechanisms of realization of destructive media influence on a human. The article determines and analyses the prerequisites and mechanisms of realization of destructive media influence on a human. It describes the basic types, techniques, which are used in the media means with purpose to manipulate the users.

Key words: mass media, media influence, types and techniques of realization of destructive media influence, manipulation of users.

Постановка проблеми. Засоби масової інформації стали одним із визначальних атрибутів життя сучасної людини. Завдяки збільшенню кількості та якості функціональних можливостей медіазасобів розширюється й сфера їх застосування. Серед беззаперечних переваг медіа найбільш вагомими є доступність та мобільність, вони створюють умови для безперешкодного спілкування людей, доступу до інформації й культурних цінностей, користування послугами, професійної діяльності, здобуття освіти, відпочинку й розваги. Не зважаючи на те, що, з одного боку, медіа полегшують наше життя й роблять його більш комфортним, з іншого – стають джерелом потенційних небезпек. Найбільш загрозливими для сучасних споживачів стає необдуманий відбір медіаповідомлень, некритичне сприймання їх змісту, багатогодинне використання медіа для розваг й спілкування на протигагу безпосереднім емоційним контактам, активному відпочинку; необізнаність із засадами, техніками та можливими деструктивними наслідками медіавпливів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема раціональної та продуктивної взаємодії людини і медіа стала предметом наукового пошуку багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Активні наукові пошуки провадяться російськими, українськими вченими – О. Барановим,

Ю. Рабіновичем, Л. Баженовою, С. Пензіним, Г. Полічко, І. Левшиною, К. Тарасовим, Ю. Усовим, О. Федоровим, О. Шаріковим, А. Козловою (Моргун), Н. Войтко (Духаніна), Г. Недоходюк, Г. Онкович, В. Робак, В. Фатиміною, І. Чемерис, Ю. Чернявською, О. Янишиним, Б. Потятиник, Н. Габор та ін.

Формулювання цілей статті. Сучасні дослідження присвячені розробці змісту та дидактично-організаційних засад медіаосвіти. Поряд з цим основні передумови, техніки й механізми деструктивних медіавпливів у науковій літературі не були висвітлені належним чином.

Мета даної статті полягає у визначенні та аналізі передумов, механізмів і технік ефективною реалізації деструктивних медіавпливів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неконтрольованість і вседоступність медіазасобів, їх потужний вплив на психіку і поведінку людини стають загрозою для її здоров'я й розвитку та вимагають умінь критичного сприймання медіа повідомлень, вдумливого й виваженого їх використання. Саме задля реалізації окреслених завдань в багатьох країнах світу було започатковано новий освітній напрям – медіапедагогіку, яка передбачає тривалий й неперервний процес підготовки користувачів до раціональної й безпечної взаємодії з медіа, формування медіаграмотності та медіакультури.

Серед найважливіших завдань медіапедагогіки визначають:

- формування умінь активного і критичного відбору медіаінформації;
- розвиток умінь розуміння та інтерпретації змісту медіапереказів;
- створення альтернативних форм міжособистісної комунікації, розвиток здатності до ведення дискусії, постановки запитань;
- формування відчуття небезпеки, що несуть медіа, розвиток уміння боротьби зі страхом та загрозами;
- розвиток умінь адекватного сприймання сцен насильства і надавання їм відповідного значення;
- визначення ознак медіазалежності, умов її виникнення та шляхів подолання.

З окреслених завдань можна зауважити, що поряд із профілактичною, організаційною й освітньо-виховною медіаосвітньою діяльністю включає й реабілітаційну функцію, яка полягатиме у нівеляції негативних наслідків взаємодії людини з медіа та подолання явища медіазалежності.

Найбільш типовими деструкціями особистісного розвитку, спричинені неконтрольованою взаємодією дитина-медіа на сьогодні визначено:

- узалежнення;
- зниження фізичної активності; проблеми постави, вади зору, слуху, невротичні стани;
- труднощі в сприйманні реальної дійсності;
- обмеження безпосередніх контактів;

- зниження емоційної вразливості, збайдужіння;
- страхи, надмірна збудливість;
- агресивна поведінка;
- небезпека підпадання під вплив осіб, котрі приховують свою справжню ідентичність;
- інтелектуальне лінивство й пасивність [1, с. 53].

Ефективна медіапедагогічна діяльність в контексті запобігання чи корекції описаних деструкцій повинна будуватися на прогнозуванні, визначенні та аналізі передумов й механізмів їх виникнення.

Одним із найбільш різнопланових негативних наслідків взаємодії з медіа є набуття їх користувачами агресивної поведінки. В результаті деформується система цінностей, емоційно-вольова сфера особистості, з'являється ризик асоціальних проявів.

Визначаючи передумови та ступені розвитку агресивності науковці встановили, що:

- споглядання агресії на екрані провокує агресивні реакції у глядачів;
- картини болю, терпінь, крові, як і саме спостереження за агресивною поведінкою стимулює агресивні дії;
- особи, які дивилися фільми з сценами агресії пропонували більш жорстокі способи покарань за провини;
- діти, щодо яких не застосовували вербальної агресії й принижень їхньої особистої гідності, але які переглянули сцени з фізичною агресією, пропонували більш строгіші покарання, на відміну від дітей, що не оглядали подібних сцен, але які зазнали кривд та образ [3, с. 131].

Серед багатьох висновків, які можна зробити з визначених результатів, насамперед, слід відзначити: діти, які пасивно споглядають знуцання й насильство, стають більш жорстокішими ніж ті, які відчули їх на власному досвіді. Тобто, байдуже споглядання агресії забезпечує ефект збайдужіння чи байдужості. Діти перестають бути чутливими до чужого болю й терпінь. Більше того, з'являється певний синдром віртуалізації, людина перестає диференціювати світ реальний і віртуальний. Для неї не існують різні правила й межі допустимого для двох різних світів. Так, наприклад, звичка вбивати у комп'ютерній грі може перерости в норму поведінки (знищення живого) в реальній дійсності.

Результативність, як позитивних так і негативних медіавпливів буде залежати від дотримання відповідних передумов й вдало обраних технік і механізмів. Зокрема, у випадку охарактеризованої вище екранної агресії найбільш вирішальну роль буде відігравати образне насичення відповідних сцен.

Привабливість медіапродукції та її ефективне сприймання значною мірою забезпечується рівнем візуалізації. Власне в цьому контексті більшість медіа

володіють переконливою перевагою. В арсеналі багатьох медіазасобів міститься великий потенціал образної наочності, що полегшує сприймання і засвоєння медіаповідомлення.

Завдяки телебаченню, комп'ютерній графіці, ілюстрованим журналам, їх споживачі можуть пізнавати світ, його красу, розвивати уяву і вдосконалювати мистецькі смаки й сприйняття. Однак, безкритичне сприймання візуальних ресурсів з одночасним недооцінюванням ролі слова в розвитку людини може спричинити загрозові наслідки. Насамперед, таке полегшене сприймання може призвести до трансформації самого процесу пізнання: від сприймання змісту до сприймання лише форми, тобто її зовнішнього представлення. Сьогодні навіть доводиться стверджувати, що „епоха читачів” змінилася „епохою глядачів”. В результаті, виникає постійне перенасичення візуальною медіа продукцією, узалежнення від аудіовізуальних засобів, пасивність або навіть втеча від творчої активності. З цим також пов'язані пригнічення почуттів і брак вразливості на людські нещастя, які демонструються на екрані. В той же час, споживачі образів стають піддатливими на вплив реклами та пропаганди і легко дозволяють собою маніпулювати. Загалом, споживання образів, призводить до медіазалежності й провокує внутрішні обмеження, що, в свою чергу, стають суттєвим бар'єром для будь-яких виховних впливів.

Окрім візуалізації, важливою передумовою ефективності медіавпливів є дотримання відповідних механізмів і правил подання словесної інформації. Механізми такого інформування покладені в основу техніки пропаганди. Розглянемо основні засади цієї техніки.

Засада зрозумілості, яка зобов'язує чіткий виклад інформації. Мова повідомлення не може викликати сумнівів і застережень, тому основна її ознака – простота.

Засада поступовості або „тактика малих кроків” також служить для полегшення сприймання змісту медіа повідомлень. Вона полягає у дозуванні інформації для більш повного й доступного сприймання її користувачами, так як надто великий обсяг може спричинити зворотній ефект. Вдаючись до порівнянь, можна констатувати, що інформація просочується у свідомість користувачів.

Засада вірогідності спрямована на переконання адресатів. Вона базується на погодженні нової інформації з тією, якою суспільство вже володіє на цей час. Суперечність між існуючою й пропагованою інформацією надовго підриває авторитет інформатора й формує скептичність й недовіру до нього.

Засада переконливості або генерування емоцій враховує, що емоційна аргументація домінує над раціональною й більш суттєво впливає на формування переконань. Тому слід використовувати відповідні теми, ідеї, приклади та факти, які провокують виникнення в суспільстві відповідних емоцій [2, с. 165].

Не менш значимими є засади універсальності, утвердження бажаної дійсності, відсутності крапки над „і”, актуальності та привабливості.

Поряд із описаними засадами з метою підвищення ефективності медіавпливів розроблено спеціальні техніки подачі інформації. Охарактеризуємо найбільш популярні.

Техніка повторювання. Має фундаментальне значення, завдяки їй інформація міцно запам'ятовується споживачами і стає їх переконанням. Фашистська ідеологія спиралася на застосуванні цієї техніки: „спрощувати, апелювати до емоцій й постійно повторювати”.

Техніка замовчування. Небажану інформацію навмисно приховують і, тим самим, маніпулюють суспільною думкою і скеровують її у наперед визначене русло. З аналогічною метою використовується й техніка селекції, що дозволяє формувати відповідний зміст медіаповідомлень.

Техніка надмірного узагальнення також спрямована на формування відповідних суспільних переконань. Вона зловживає універсалізацією окремих тверджень, приписуванням окремої позиції широкому загалу.

Техніка авторитету. Достатньо дієва у формуванні суспільної думки: людина, що є авторитетною у певній сфері висловлюється з приводу проблем, що не лежать в площині її компетентності.

Окрім, безпосереднього впливу на свідомість і поведінку медіа володіють й більш складнішими механізмами, що розширюють їх вплив на підсвідомість людини. Внаслідок дії цих механізмів медіа практично проникають у психіку людини, несучи певну інформацію, про яку вона навіть не здогадується. Помітним буде лише кінцевий ефект, який здивує саму людину та її оточення. Оформлені за допомогою спеціальних технік медіаповідомлення відразу не досягають абсолютного порогового значення й тому тривалий час не усвідомлюються особою. Інформація, що акумулюється, з часом активізується і зумовлює певні зміни в психіці особи. Найчастіше для таких маніпуляцій застосовують дві техніки: „техніка 26-го кадру”, що базується на зоровому сприйманні змісту, а також „техніка зворотного запису” (або так звані приховані записи), що базуються на сприйманні слухом. Техніка 26-го кадру, забезпечується повторюванням одного й того самого кадру з щосекундним інтервалом (протягом секунди змінюється 25 кадрів). Зміст цього кадру не сприймається глядачем, однак внаслідок багаторазового повторення фіксується у підсвідомості. Згодом після певної кількості повторів він досягає порогового значення й може спричинити відповідні поведінкові зміни [2, с. 165].

Техніка зворотного запису реалізується завдяки аудіозаписам, що відтворюються не в звичному форматі, а в зворотному режимі. Людське вухо не сприймає такого медіаповідомлення у природний спосіб. Цей запис можна відчитати лише за допомогою спеціальних комп'ютерних пристроїв, однак він

скеровується до підсвідомості й з часом після багаторазових повторень активізується і провокує певні форми поведінки.

Отож, згадані техніки, забезпечують результативний вплив на свідомість людини через маніпулювання її підсвідомістю. Таким чином, можна дистанційно керувати переконаннями, зацікавленнями й позиціями людей. Зрозуміло, що в межах медіаповідомлень розрахованих на підсвідомість може подаватися різноманітна інформація. Найчастіше до таких технік вдаються розробники реклами.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що знання основних механізмів, передумов і технік деструктивних медіавпливів є однією з головних складових медіаосвітньої компетентності. Досконало володіючи такими знаннями, можна своєчасно запобігти формуванню згубних якостей і звичок, деструкціям особистісного розвитку, протистояти маніпуляціям та корегувати медіазалежність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Izdebska J. Mass media i multimedia – dominująca przestrzeń życia dziecka / J. Izdebska // Pedagogika społeczna. Red. nauk. E. Marynowycz-Hetka. – Warszawa, 2007.
2. Lepa A. Pedagogika mass mediów. / A. Lepa – Łódź, 1999.
3. Pietrzak H. Socjalizacyjne źródła agresji interpersonalnej / H. Pietrzak // Aktualne problemy pedagogiki resocjalizacyjnej i patologii społecznej. Pod red. nauk. F.Kozaczuka.– Rzeszów, 2000.